

YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU
Zoraki Diplomat

İnkılâp Kitabevi, 1955 (1 baskı)
Bilgi Yayınevi, 1967 (1 baskı)

İletişim Yayınları 22 • Bütün Eserleri 15
ISBN-13: 978-975-470-434-1
© 1984 İletişim Yayıncılık A. Ş. (1. Basım)
1-9. BASKI 1984-2017, İstanbul
10. BASKI 2018, İstanbul

DIZI KAPAK TASARIMI Ümit Kıvanç
KAPAK Suat Aysu
UYGULAMA Hasan Deniz
DÜZELTİ Ahmet Abbas

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 22749
Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/31 Bağcılar 34218 İstanbul
Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 11935
Mahmutbey Mahallesi, Deve Kaldırım Caddesi, Gelincik Sokak,
Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721
Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

YAKUP KADRI KARAOSMANOĞLU

Zoraki Diplomat

Yıl 1939. Yakup Kadri Karaosmanoğlu Karlsbad'da (Karlovy).

Prag, 22. I. 1927.

Şadettü Elçü Karzellovi !

Ben Pragdan burasına gitmek üzere iken vasile deşli itirahem olan Karzellovi Hı madir mektebunden gibi, "Eblus" ve "Etkü" mecmuaların tavsiye etmesi ile kibar alfarlarından dolay an samirni anı bapthürax yelirim.

O ramandanberi şimdige yani Praga geri gelmeği kadar kuluñ ^{şimdi} kureti işigal bir dakikalık serbedine bile müsaid olmayup, bendenizi, Şadettü Elçü Karzellovinize mektup garmaldan geri birallığı cihette kusurunun affını istiham yelirim.

Bu mürasebelle Karzellovi Etküne samimî minneddarlığı beyan etmekte evamiri Şadettü Elçü Karzellovinize âmiide bulundüğünun işaarena arzederim.

Mukbesi Karzellovi Etküne
Estimür Adamec

Prag elçiliği sırasında Yakup Kadri Karaosmanoğlu'na yazılan bir mektup.

İÇİNDEKİLER

Diplomatlik Mesleğine Nasıl Girdim?	15
Elçiye Zeval Olmaz Derler Ama	39
Tiran, Arnavutluk (1934-1935)	66
Prag, Çekoslovakya (1935-1939)	94
La Haye, Hollanda (1939-1940)	153
Berlin yoluyla Türkiye'ye	212
Bern, İsviçre (1942-1949)	232
Tahran, İran (1949-1951)	288
Hafliye	337

Prag 30 – XI – 1937

Atatürk
Türkiye Cumhuriyeti
Ankara

En Büyüğümüz;

“**Ulus**”un 22 Senteşrin 1937, pazartesi sayısında, Doğu Vilayetlerimizdeki son seyahatlerinize dair İtibalarınızı derin bir vecid ve heyecan ile okudum. Zaten, bir aydan beridir, Kamutay’da irad buyurduğunuz Nutkun teesiri altında kamaşmış bir halde yaşıyordum. Bu son damla ruhumu büsbütün taşırdı. Bir zamanlar, Urhun abidelerinde okuyup da hayranı kaldığımız kitabelerin yüksek ve samimî edebiyatını gölgede bırakan bu ulvi Beyanatınız tunçtan levhalar üzerine hakkedilmeğe layıktır. Ta ki, gelecek nesiller, bunu sizin namınıza, Kemalizm mezhebi namına bina olunacak mermerden mabetlerde huşu ile tilavet edebilsinler.

Kendi devrinizin Doğu Anadolusuna dair çizdiğiniz Millî Kalkınış tablosu asil ve büyük ırkının sayısız kahramanlık menkıbelerinin en destanısidir. O şimdi bağrından refah ve saadet fışkırdığını beyan buyurduğunuz ülkeler bundan daha on yıl evel birer virane idi. Türk bilgisinin, Türk tekniğinin eliyle meydana çıkan maden tabakaları artık toprak yığınlarının altında gömülmüştü. Sapanlar paslanmış, azık tarlaları vahşî otlar ve dikenler bürümüştü. Türkün ilk medeniyet beşiği gibi sanki burası da bir jeolojik katastrofa uğramış gibiydi. Bütün buralara yeniden hayat veren sizin yaratıcı nefhanızdır. Sizin

samimî iradenizledir ki; yetim hıçkırıkları gibi kürenin bağırına doğru çekilen suları yeryüzüne çıkardı ve Anadolu köylüsü, Anadolu halkı denilen pahabiçilmez kudret ve fazilet külçesinden bugünkü yüksek insanlık cevheriniş istihsâl etmesini bildi.

Evet, bu yüksek insanlık “bütün dünya medeniyet ve insanlığı için bir imtisâl örneğidir” ve bütün dünya ve medeniyet insanlığının şimdiden bu örneğe imtisâl etmeğe ihtiyacı vardır. Zira, bir zamanlar, bizim gözlerimizi kamaştıran o medeniyetin bütün zenginlikleri, bütün ahlâkı ve kültürel kıymetleriyle beraber yerin dibine çökmeğe başladığını görmekten artık kendimizi alamamaktayız. İki asırdan beri, kendisinde bütün beşeriyetin mukadderatına hâkim olmak, bütün milletlere fazilet ve medeniyet dersi vermek hakkını bulan bu âlem, yalnız ekonomik değil, aynı zamanda psikolojik ve ideolojik bir buhran içinde kıvranarak can çekişiyor. Her gün, her dakika bu inhi-tatın binbir türlü alametlerine şahit olmaktadır.

Deniliyor ki, medeniyet âlemini komunizim ve faşizim cereyanları ikiye bölmüştür ve Orta-Çağ'da olduğu gibi bir mezhep ve doktrin muharebesi bütün Garp cemiyetlerini harabeye çevirecektir. Kendilerini henüz bu tehlikenin dışında farz eden bazı Devletler bunu önlemeğe çalışıyorlar, var kuvvetleriyle bu badireye mani olmak istiyorlar.

Halbuki o harp çoktan başlamıştır ve hiçbir kudret onun önüne geçemeyecektir. Bunun önüne yalnız bir şey geçebilirdi eğer kendini beğenmiş, mağrur Avrupa milletleri, içinde çalkanmakta oldukları kahostan bir lahza başlarını dışarıya çıkarıp, Sizin sesinizin geldiği tarafa kulak çevirebilselerdi; ve kafalarında, Sizin, Kemalizmin kurtarıcı doktrinini anlayacak kadar vuzuh ve sükûna malik bulunsalardı.

Yüksek müsamaha ve müsaadelerine güvenerek yazdığım bu satırlardan dolayı affınıza sığınır; bunları, doğrudan doğruya kalpten gelen ve durdurulması kabil olmayan sesler gibi telâkkî buyurmanızı dilerim. Bu millî heyecanımı huzurunuzda isal vesilesiyle şahsî tahas-sürlerimi, sarsılmaz bağlılıklarımı ve derin tazimatımı da arza cesaret ederim.

Büyük ve Aziz Şefim

Ankara, 7 Birincikânun 937.

Yakup.

Frağdan gönderdiğin 30-XI-937 tarihli
mektubu aldım . Gösterdiğin/nezaket ^{ince} ve ~~ince~~
ve yüksek duygulardan çok mütehassis oldum.

Teşekkür eder ve muhabbetle gözlerinizin
öperim .

H. Ataturk

Ataturk'den

-----Mevki ve unvanı bildirilmesini istiyorsanız buraya yazınız-----

Ministerie de Targite

Praha

S. K. O. S. L. O. V. A. K. Y. A.

DİPLOMATLIK MESLEĞİNE NASIL GİRDİM?

Hiç unutmam; 1934 yılı sonbaharının serince bir akşamüstü idi.

Yarı tedavi için, yarı milletlerarası bir kongrede bulunmak vazifesiyle memleket dışında geçirdiğim uzun bir tatil devresinden sonra Ankara'ya döner dönmez, ilk işim, o zamanın İçişleri Vekili Şükrü Kaya'yı ziyaret etmek olmuştu. Şükrü Kaya, meclis arkadaşlarım arasında sohbetinden en çok hoşlandığım ve kendisiyle basmakalıp politika bahislerinin, harcıâlem parti lâfazanlıklarının üstüne yükselerek geniş fikir hasbihâllerinde bulunabildiğim üç-beş kişiden biriydi.

Lâkin, ben, bu sefer, onunla böyle bir hasbihâlde bulunmağa değil, tam tersine, politika ve parti hayatının en demagogik, en seviyesiz bir meselesini deşelemeğe gidiyordum. İşin daha kötü tarafı, deşelemek istediğim meselenin doğrudan doğruya benim şahsımla ilgili olmasıydı. Şöyle ki, beş-on gün evvel İstanbul'da rastgeldiğim Vasıf Çınar bana, "Geçen akşam sarayda idim. Sofrada senin aleyhine epiyce şiddetli bir yaylım ateşine şahit oldum," demiş ve ilâve etmiş-

ti: “Güya, sen, çıkardığın *Kadro* mecmuasında iktisadî siyasetimizi baltalayan ve hattâ parti umumî kâtibinin iddiasına göre rejimin temellerini sarsan(!) neşriyatta bulunuyormuşsun. Bu böyle giderseymiş ticaret vekili tuttuğu yolda emniyetle ilerleyemezmiş. Öte yandan, Cumhuriyet Halk Partisi de hizipleşmek tehlikelerine maruz kalırmış. Sofra kalabalıktı. Biri durdu, öbürü söyledi. Yalnız İsmet Paşa ile Şükrü Kaya söze karışmıyorlar, önlerine bakıyorlardı. Gazi, birdenbire öyle bir parladı ve dahiliye vekiline ‘Bu işi ne vakit halledeceksin?’ diye öyle bir şiddetle çıktı ki, senden şikâyet edenlerin bile nutku tutuldu. Şükrü Kaya, başı hâlâ önüne iğik mırıldanıyordu: ‘Başvekil söyleyin, Paşam; başvekil...’ Bunun üzerine Gazi ne yaptı bilir misin? İsmet Paşa’ya döndü: ‘Bak, senin üstüne atıyorlar bunun mesûliyetini...’ dedi. Sonra, kendi kendine söylenir gibi, ‘Gerçi hakları da var ya... *Kadro*’ya makale bile yazdı. Fikren ve kalben onlarla beraberdir,’ sözlerini fısıldadı. İsmet Paşa, işitmemezlikten geldi.”

Ve Vasıf, kendisini gülümseyerek dinlediğimi görünce:

“Ne gülüyorsun, be birader?” diye gürlemişti. “Ben sana tiyatro anlatmıyorum. Başında dolaşan bir tehlikeden bahsediyorum. Gerçi, o sofrada sahne oyunlarına benzer tertipli hâdiseler olur. Birinin kuyusu kazılırken, bir de bakarsın suyun üstüne çıkiverilir. Yahut, gene çok defa, Gazi birine kızmış görünür, çıkışır, haşlar da bir saat geçmeden ona etmediği iltifat kalmaz. Ama, iş, bu sefer öyle değil, seni temin ederim. Bir an evvel ne yapacaksan yap vaziyetini düzeltmeğe çalış.”

Vasıfı hem merd ve arkadaş canlısı bir insan hem de gayet pişkin bir politikacı olarak tanıyordum. Onun için, söylediklerini asla boşa atmamıştım. Ne de herhangi bir tezvir veya mübalağaya atfetmiştim. Gülümsüyordum. Zira, Atatürk’ün sofrasında gyaben sanık sandalyasına oturtuluşu-

mun bu, birincisi değildi. İki yıl önce, bir sabah, Ankara'daki evimde, tıpkı bunun gibi ve hattâ bundan daha ehemmiyetli bir sofraya başı tezviriine dair Falih Rıfki'nin bir telefon mesajını almıştım. Falih, yarı uykusuzluktan, yarı telâş ve endişeden kısılan bir sesle bana şöyle demişti: "Dün akşam, Çankaya'da parti divanı içtimanı andıran gayet ciddi bir toplantı oldu. Umumî kâtip, yanında birkaç Merkez Heyeti âzâsıyla beraber *Kadro*'da çıkan bir yazıyı saatlerce münakaşa ettiler ve senin hakkında mutlaka bir *Disiplin* kararı verilmesini istediler. Bugün, sanırım akşama doğru, partiden ultimatomsu bir tebliğ alacaksın. Bizzat Gazi tarafından dikte edilmiş olan bu tebliğde 'Ya vaziyetini tasrih et, ya partiden çekil,' denilmektedir. Vakit kaybetmeden hemen gidip Gazi'yi görürsen çok iyi edersin. Fakat, akşama kalayım deme. Öğleden sonra en geç saat üçte dörtte bu işin çaresine bakmalısın."

Ve ben, Falih'in tavsiyesi üzerine o gün saat üçe doğru soluğu Başyaver Celâl'in yanında almıştım. O iyi yürekli adam, bu tepeden inme ziyaretimin sebebini önceden bildiği için, "Geldiğimize çok iyi ettiniz," demişti. "Arzunuz üzere sizi sofraya saatinden evvel kabul buyurmalarına gayret edeceğim. Fakat, dün gece pek geç yattılar. Daha uyuyorlar. Ne vakit kalkarlar bilmiyorum... Beni çağırınca kadar epiy beklemeniz lâzım gelecek sanırım."

Kaç saat süreceği belli olmayan bu bekleme müddetini, tabii, başyaverin odasında geçiremezdim: "Öyle ise," dedim, "ben, gidip emirlerine Ruşen Eşref Bey'in evinde intizar edeyim."

Zaten, beni yalnız bırakmaya gönlü el vermeyen karımı, beş-on dakika evvel, köşke birkaç yüz adım ötedeki bu dost evinde bırakmıştım. Oraya gittiğim vakit, sade karımın değil, Ruşen Eşrefle hanımının da beni büyük bir telâşla karşıladıklarını gördüm. Hiç şüphesiz, bu kadar tez dönüşümü

Gazi tarafından kabul olunmadığıma hamletmişlerdi. Keyfiyeti anlayınca biraz nefes aldılar. Fakat, dakikalar, saatler geçmekte ve başyaverden beklediğim telefon haberi hâlâ gelmemekte devam edince, bu telâş, bana da bulaşarak hepimizin yüreğinde bir nevi ümitsizlik halini almağa başladı. Ruşen, ikide bir, ayağa kalkıp pencereden dışarıya bakıyor, güya beklediğimiz haber bize tatar vasıtasıyla iletilecekmiş gibi yolları gözetliyordu. Saat, altıyı bulmuş; ne telefondan ses çıkıyor, ne de Ruşen'in gözetlediği yollarda bir işaret beliriyordu.

Derken, ta karşılıklı caddeden bir otomobil ve motosikletler gürültüsüdür kulaklarımıza çarptı. Hepimiz birden pencere-
lere koşuştuk: Gazi “mutad mevkibi” ile şehre doğru iniyordu. Ruşen, –bana teselli olsun diye mi, yoksa öyle tahmin ettiği için mi, bilmiyorum–:

“Bu saatte ancak çiftliğe gidebilir. Anlaşılan seni oraya çağırtacak,” demeğe kalmadı, bir de ne görelim: Otomobil birdenbire durup beş-on saniyelik bir tereddütten sonra İsmet Paşa'nın köşkü karşısındaki dirsekten kıvrılarak Ruşenlerin evi önünden geçen caddeye sapıvermesin mi? Bu, bize “cevi hâdiseler”den bir olay gibi göründü o anda. Hele, bir dakikaya varmadan Gazi, arkasında yaveriyle karşımıza çıkageldiği vakit bir mucizeye şahit olurcasına hayretten donakaldıktı.

Yüzü, gözlerinin içi yüreklere şenlik veren bir neşeyle pırıl pırıldı. Hanımlarla selâmlaştıktan sonra gülümseyerek bana döndü:

“Yakup Kadri, beni görmek istemişsin, işte geldim,” dedi. “Söyle bakalım.”

Ben, birçok şeyler söylemek niyetindeydim. Fakat hepsini unuttuğum.

Oturduk. Gülümseyerek tekrar yüzüme baktı.

“Paşam,” dedim. “Maruzatım gayet kısa ve basit olacak-

tır. Biliyorsunuz, birkaç aydan beri *Kadro* adıyla bir mecmua çıkartmaktayım. Bu mecmuanın güttüğü hedef inkılâbın fikir cephesini kurmağa ve Halk Partisi'nin prensiplerini bu cepheden tefsir ve tedvine çalışmaktı. Fakat, görüyorum ki, maksadım yanlış anlaşılmakta ve bu yüzden zâtı devletini de boş yere üzen birtakım münakaşalara yol açılmaktadır. Onun için *Kadro*'yu, müsaadenizle, derhal kapamağa karar verdiğimi arz etmek istiyorum.”

Gazi'nin şen çehresi üstünden ciddî bir düşüncenin bulutu geçti ve:

“Hayır,” dedi. “Mecmuanı kapamıyacaksın. Ancak, dün akşam bahis mevzuu olan herhangi bir iltibaslı yazı gözüme ilişti mi, senden ve arkadaşlarından rica edeceğim; bana gelip o yazıyla ne demek istenildiğini anlatacaksınız. Mutabık mıyız? Şimdi, gelelim dün akşam bahsi geçen yüzük hikâyesine...”

Bunun üzerine başyaver, ikiye katlanmış bir *Kadro* nüshasını cebinden çıkardı ve yanıma yaklaşarak altları kırmızı kalemle çizili birtakım satırlar gösterdi. Bunlardan çıkarılabilecek mânâ, ancak şu olabilirdi: İnkılâp, yalnız bir şahsın veya bir zümrenin eseri halinde kaldıkça millete mal edilemez. Burhan Belge tarafından yazılmış bu makaleye Gazi'nin “yüzük hikâyesi” demesine sebep de muharririn, maruf bir Cermen masalını yazısına başlık olarak almasıydı.

“Parti arkadaşlarımız, bunu neden kötüye yormuşlar? anlayamadım,” dedim. “Birçok nutuklarımızda, siz de inkılâbın millî iradeden doğduğunu ifade buyurmamış mıydınız?”

Bu sözüme, o vakit, Gazi'nin ne cevap verdiğini pek iyi hatırlamıyorum. Sanırım ki, hiç cevap vermeden başka bahislere geçmiş ve o akşam beni sofrasına çağırarak suretiyle parti erkânına artık hâdisenin kapanmış olduğunu bildirmişti.

İşte, bir buçuk-iki yıl evveline ait bu tecrübeme güvenerektir ki, Vasıf Çınar'ın pek ehemmiyetli bulunduğu ikin-

ci hâdiseyi gülümseyerek karşılamıştım. O mühimsemeyiş, yalnız kendi suçsuzluğuma inancımdan değil, (zira politika hayatında, hele bizim politika hayatımızda böyle inançlara bel bağlamanın ne kadar safderunluk olduğu, bütün toyluğuma rağmen bence de malûmdu) başımızda bulunan büyük adamın iyi niyetli kimselere karşı daima ne derece geniş yürekle, ne derece müsamaha ve âlicenaplıkla hareket ettiğini bildiğimdendi.

Lâkin, o akşamüstü, Şükrü Kaya'yı görmeğe giderken içime, nedendir bilmiyorum acayip bir endişe düşmüştü. Ondan pek fena bir haber alacakmışım gibi geliyordu bana. Hele, yanına vardığım zaman beni o kadar lüzumsuz bir tehâlükle karşıladı; öyle bir misafirini nasıl karşılayacağını bilmez ev sahibi halleri gösterdi ki, endişem, adetâ bir nevi şaşkınlığa inkılâb etti. Bana, ağzımı açtırmıyor, durmadan kendisi konuşuyor; ikide bir saatine bakıp, “Şurada imzalanacak birkaç kâğıt kaldı. Onu da bitirelim de seninle şöyle bir çiftliğe doğru uzanalım,” diyordu. “Sen yeni açılan birahaneyi hiç görmedin değil mi? Fevkalâde bir şey oldu doğrusu. Hava sana pek serin gelmezse biraz bahçesinde de oturabiliriz. Birer bardak da soğuk bira içeriz.”

Ben, daha bir yıl önce safra kesemden ameliyat olmuştum. Şimdi de sıkı bir Vichy küründen dönüyordum. Bira içmek şöyle dursun, hattâ maden suyundan gayri hiçbir mayie tahammülüm yoktu. Şükrü Kaya, bu mazeretlerimi işitmezlikten gelerek ve hususî kalem müdürü ile konuşur görünerek son kâğıtlarını imzaladı ve bana:

“Haydi gidelim,” dedi.

Yolda da hep o konuştu, ben sustum. Birahanenin parkına vardığımız zaman dahiliye vekili, adetâ, meclis kürsüsünde bir uzun nutuk söylemiş gibi yorgun düşmüştü. Ben, bunu fırsat bilerek:

“Sana, bir meseleden bahsetmek istiyorum,” dedim.